

VERWEY Instituut
JONKER

Het weerbare midden. Analyse en advies tegen polarisatie van ouders en jongeren

Het stille midden voorbij

Govert Derix - Mehmet Day

Het stille midden voorbij

Het weerbare midden. Analyse en advies tegen polarisatie van ouders en jongeren

Govert Derix - Stadsfilosoof Maastricht
Mehmet Day - Onderzoeker Verwey-Jonker Instituut

Utrecht, september 2021

Voorgeschiedenis

Op 2 juni 2016 vond in buurtcentrum Manjefiek Malberg in Maastricht de aftrap plaats van het project Weerbaar opvoeden. Dit project¹ bestond uit twee samenhangende delen: bijeenkomsten voor professionals rondom het thema opvoeden tot weerbaarheid, en zogenaamde 'groeidiamantjes in de wijk': moedergroepen die onder begeleiding van opvoedprofessionals werk maken van weerbaar opvoeden. Het was de ambitie dat hieruit een netwerk van burgers en professionals zou ontstaan die zich in Maastricht inzetten voor het opvoeden van kinderen tot weerbaarheid, met als achterliggend doel het tegengaan van radicalisering en polarisatie. Ook zou de – in dit traject ontwikkelde – methodiek verder worden ingezet en doorontwikkeld om ouders en formele en informele ondersteuners met elkaar te verbinden en weerbaarder te maken.

Aan filosoof Govert Derix (medeauteur van dit artikel) werd gevraagd om tijdens de startbijeenkomst een verbindende visie te presenteren over het opvoeden tot weerbaarheid in tijden van toenemende maatschappelijke spanningen. De aanslagen in Parijs liggen dan nog vers in het geheugen. Derix' inleidende essay had als titel 'De weerbare mens' en werd een jaar later door de gemeente Maastricht als meertalige brochure (Turks, Arabisch en Nederlands) uitgegeven onder de titel 'Het weerbare midden'. Het publiek van de eerste bijeenkomst bestond uit betrokken burgers, opbouwwerkers, maatschappelijk werkers, beleidsambtenaren, vertegenwoordigers van de lokale islamitische gemeenschappen, politie, handhavers, en andere professionals.

Het verhaal van het weerbare midden werd die middag omarmd als een gedachtengoed om samen op door te bouwen. Het Verwey-Jonker Instituut heeft het traject van dichtbij gevolgd en in de vorm van een actieonderzoek het ontwikkel- en leerproces ondersteund.² In dit artikel beschrijven we hoe het concept van het weerbare midden zich sinds die middag verder ontwikkelde en maken we de voorlopige balans op.

Weerbaar opvoeden

Door weerbaar opvoeden kunnen ouders in de opvoeding van hun kinderen adequaat omgaan met situaties die samenhangen met polarisatie. Alle ouders hebben bij de opvoeding van hun kinderen vragen en lopen soms tegen kleinere of grotere opvoedproblemen aan. In de context van polarisatie geldt specifiek voor ouders met een migratieachtergrond dat het niet altijd even gemakkelijk is om hun kinderen zo op te voeden dat zij zich op een positieve manier geworteld voelen in Nederland. Hoe om te gaan met ervaringen van discriminatie van hun kinderen of met situaties waarin normen en waarden met elkaar botsen? Wat moet je je kind bijbrengen gezien de verharde verhoudingen tussen 'wij en zij' in de samenleving? De ondersteuning van ouders bij dit type kwesties is relevant voor het succesvol en positief opgroeien van kinderen. De reguliere opvoedondersteuning is evenwel nog weinig afgestemd op dit type vragen van ouders (Hamdi, Day, Jansma, Pels & Distelbrink, 2018). Met het weerbare midden is in Maastricht getracht een nieuwe ontwikkeling in het jeugdveld tot stand te brengen om hieraan het hoofd te bieden.

1 Het project werd van 2016 tot en met 2017 gefinancierd uit tijdelijk beschikbare gelden van het Ministerie van Sociale Zaken. Vanaf 2018 tot heden wordt het gefinancierd vanuit de jaarlijkse aanvraag Versterkingsgelden van de NCTV, onderdeel van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

2 Gemeente Maastricht was als pilotgemeente onderdeel van het grotere programma 'Weerbaar opvoeden'. Zie publicatie van het bredere actieonderzoek Kennisplatform Integratie & Samenleving: <https://www.kis.nl/publicatie/ouders-ondersteunen-bij-weerbaar-opvoeden>.

Het weerbare midden als mindset tegen polarisatie

Het concept van het weerbare midden ontstond vanuit het gevoel dat veel initiatieven om negatieve polarisatie tegen te gaan zelf polariserend werken.³ Die intuïtie bleek gegrond. De veronderstelling dat een project als Weerbaar opvoeden zich primair tot de doelgroep van moeders en jeugdigen met een islamitische achtergrond zou moeten richten werd met argusogen bekeken. Er is het nodige voor te zeggen dat het project op deze doelgroep gericht zou zijn. Maar de veronderstelling dat radicalisering is te voorkomen door een programma eenzijdig op deze doelgroep te richten, dreigt het paard achter de wagen te spannen. Het wij-zij denken dat bestreden of overwonnen moet worden, dreigde juist versterkt te worden: 'Zij hebben zo'n aanpak nodig, wij niet'. De impliciete boodschap voor de deelnemers was dat radicalisering een probleem is van slechts één bevolkingsgroep en niet de hele samenleving betreft.

Met het concept van het weerbare midden proberen we dit dilemma te omzeilen door te vertrekken vanuit de algemene vraag wat het betekent om een weerbaar persoon te zijn. Dus niet: wat kunnen wij voor hen doen? Maar: wat bindt ons samen? Daarom begint de verkenning van het weerbare midden met een analyse van de weerbare mens.

Drie inzichten werden daarvoor gehanteerd:

- *Heb oog voor de meervoudige identiteit van individuen.* Het besef dat een mens altijd bestaat uit een samenspel van vele factoren, waarbij de situatie en context mede bepalend is voor welke deelidentiteit(en) op de voorgrond komen (Day & Badou, 2019).
- *Investeer in ontmoetingen en het leren kennen van elkaars verhalen.* Positief contact, met als voorwaarde een gelijkwaardige relatie, zorgt ervoor dat wederzijdse stereotypen en vooroordelen tussen groepen verminderen (Pettigrew & Tropp, 2006).
- *Leer je te verplaatsen in de ander.* En daarmee ook in de vele factoren die hebben geleid tot wie die ander nu is. Het stimuleren van empathische gevoelens helpt om vooroordelen te reduceren (Taouanza, Felten & Keuzenkamp, 2016)

Deze inzichten waren in 2016 nog tamelijk intuïtief en vooral bedoeld om gewicht te geven aan wat je een gedeeld 'wij' zou kunnen noemen, namelijk de (groeïende) groep mensen die bereid zijn om zichzelf en anderen als individuen te leren kennen. Van wezenlijk belang was daarbij dat er geen recept werd gegeven, geen eenduidig antwoord op de vraag wat een weerbaar persoon is of zou moeten zijn. Het antwoord daarop wordt steeds opnieuw geboren en krijgt steeds opnieuw inhoud door ontmoetingen en verhalen.

Die openheid en 'nooit-af-heid' is wat mensen verbindt en dit inzicht als zodanig ('een mens is altijd in ontwikkeling') is een respectvolle basis voor een pluriforme samenleving. Het weerbare midden is het speelveld of de context waarin mensen dit keer op keer met elkaar verkennen, delen en tot leven wekken. Steeds als zich een wij-zij situatie voordoet is er ook de kans om een stap terug te zetten en de situatie vanuit het weerbare midden onder de loep te nemen en te bespreken.

³ Voor de goede orde: de insteek van het project was het tegengaan van radicalisering. Pas omstreeks 2019 werd dit, onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen, opgerekt tot het tegengaan van negatieve vormen van polarisatie. Met het onderscheid tussen negatieve en positieve vormen van polarisatie proberen we recht te doen en het gegeven dat er in groepen altijd verschillen en verschil-makende dynamiek speelt die veelal ook ten positieve uitwerkt.

Het weerbare midden is daarmee niet zozeer een dialoog (dat ademt toch weer een zekere oppositie), maar een ruimte voor ontmoeting, respect en samenwerking (coalitie). In het weerbare midden staan we niet tegenover elkaar, maar staan we samen tegenover allerlei uitdagingen (zoals omgaan met radicalisering, discriminatie, polarisatie en maatschappelijke spanningen).

Relatie tot het stille midden

Het weerbare midden roept de associatie op met het zogenaamde stille midden.⁴ Het stille midden is te zien als de grote groep mensen in een samenleving die vreedzaam samenleven, maar in meer of mindere mate omringd worden door standpunten en gedragingen die steeds extremer worden (= polarisatie). Je zou kunnen zeggen dat polarisatie put uit het reservoir van mensen in het stille midden: in een totaal gepolariseerde samenleving is het stille midden verdampt. Omgekeerd is polarisatie tegen te gaan door te investeren in het stille midden. Dat doe je niet door te focussen op datgene wat scheidt (dat kan weer leiden tot polarisatie), maar op wat verbindt. Samen eten, een buurtfeest organiseren of samen een buurtplan maken en uitvoeren zijn klassieke voorbeelden van wat men kan doen om het stille midden sterker te maken. Als het bij die versterkingen expliciet gaat om het weerbaar maken tegen polarisatie, verandert het stille midden in een weerbaar midden.

Dit laatste is een kwetsbaar proces, vooral als we recht willen doen aan het inzicht dat weerbaarheid en de betekenis van een weerbaar persoon steeds opnieuw 'bevochten' moeten worden. Want nogmaals: er zijn geen gouden recepten. Waarachtige weerbaarheid is situationeel. De enige vaste grond is te vinden in gedeelde waarden. Op basis van dezelfde gedeelde waarden kunnen personen per situatie hun eigen invulling geven aan weerbaarheid. Dit klinkt nog tamelijk abstract en is vooral concreet te maken door er samen over in gesprek te gaan en ermee te oefenen.

Van dilemma's naar groepsgesprekken

In 2016, 2017 en 2018 werd het weerbare midden nog enkele keren in een voordracht ter sprake gebracht en bleek het opnieuw weerklank te vinden als een concept om op basis van wederzijds respect en gedeelde waarden, of althans een onderzoek naar gedeelde waarden, werk te maken van weerbaarheid en weerbaar opvoeden. De vraag was echter hoe je dit praktisch maakt. Hoe kom je van de abstracte wijsheid van het weerbare midden tot een werkbare methodiek om er in het dagelijks leven mee aan de slag te gaan? Bepalende stappen hierin werden gezet vanaf het najaar van 2017.

Wezenlijk daarbij was het inzicht dat de situationele benadering van het weerbare midden vaak leidt tot dilemma's. Dat is niet vreemd. Verschillende mensen kunnen in verschillende situaties heel anders reageren of handelen. Maar wat is dan weerbaar en hoe kun je iemand vanuit jouw ervaringen inspireren tot weerbaarheid? 'Dat dit voor jou werkt, wil nog niet zeggen dat het voor mij werkt!' En: 'Dat jij je in die situatie zo op durft te stellen, wil nog niet zeggen dat ik dat ook zo moet doen.'

In overleg met de projectleiding van Weerbaar opvoeden in Maastricht werd een eerste groepsgesprek georganiseerd waarin moeders opvoedkundige situaties uit hun dagelijks leven inbrachten. In het publiek zaten ook professionals en andere betrokken burgers. Per ingebrachte situatie werd tien minuten uitgetrokken; tien minuten waarin een ervaren gespreksleider probeerde tot de kern van het

⁴ Zie interview met Bart Brandsma over het begrip 'het stille midden': <https://www.vn.nl/in-tijden-van-groeiende-polarisatie-vestigt-filosoof-bart-brandsma-zijn-hoop-op-het-stille-midden/>

probleem door te dringen en daarbij gebruik maakte van de inbreng van het publiek. Zo ontstond een soort snelkookpan waarin in een uur tijd zes situaties aan bod kwamen en de betrokken ouders tips kregen om handelingsbekwamer te worden.

Tegelijkertijd is het erg ambitieus om te stellen dat de gesprekken ook direct hebben kunnen leiden tot meer handelingsbekwaamheid in de opvoedsituatie van moeders. Een belangrijke observatie was dat deelnemers de multiperspectiviteit van de werkvorm zeer konden waarderen. Tijdens de sessie werd het gevoel van verbinding versterkt door het feit dat moeders de ruimte kregen een (opvoed)dilemma met de aanwezigen te bespreken. Verschillende mensen luisterden het verhaal aan, dachten mee en gaven soms vanuit de eigen ervaring tips mee. Dit gesprek diende als invulling van de eerder genoemde inzichten/principes van de meervoudige identiteit, het leren kennen van elkaars verhalen en jezelf kunnen verplaatsen in de ander. Dit als zodanig bleek al winst, een stap richting handelingsbekwaamheid die als zodanig van grote waarde is (ook als het niet tot expliciete handelingsbekwaamheid komt).

Een soort methode

Gaandeweg kristalliseerde zich zo een aanpak uit van een sessie van circa anderhalf uur met ruimte voor ongeveer acht dilemma's en een afsluitende discussie en synthese. Door een soort socratische gesprekstechniek (op zoek naar de vraag achter de vraag door een stap terug te zetten en te reflecteren) bleken de situationele voorbeelden steeds opnieuw herformuleerbaar in de vorm van een of meerdere dilemma's die door het publiek werden herkend én die in het licht kwamen te staan van bepaalde waarden en/of overtuigingen. Dat men het eens was over een dilemma en de onderliggende waarden, wilde nog niet zeggen dat men dan ook hetzelfde moest handelen. Maar dát er een gedeelde grond aan het licht kwam, maakte van het stille midden een weerbaar midden, en het hielp om vast te stellen hoe jij zelf eventueel zou handelen.

Werken met dilemma's

Een voorbeeld is het 'kerstboomdilemma'. Een Turks-Nederlandse moeder vertelde hoe haar kind op een dag in december thuiskomt van school en vraagt waarom zij thuis geen kerstboom hebben. Het kind zou zelf eigenlijk ook wel een kerstboom willen. De kwestie werd van verschillende kanten belicht. Daarbij kwam een nieuw inzicht naar voren: het gaat waarschijnlijk niet zozeer om de kerstboom, maar om wel of niet bij de groep te horen. De betreffende moeder vertelde dat het kind na een gesprek en het samen zoeken naar een oplossing toestemming kreeg om op de eigen slaapkamer een kleine kerstboom te plaatsen. Het publiek zag de kerstboom ook als een kans om een goed gesprek met je kind te hebben over de eigen waarden en normen en hoe je daarmee omgaat in een pluriforme samenleving.

Een ander voorbeeld uit het eerste groepsgesprek is wat later het 'afzenderdilemma' werd genoemd. Een Marokkaans-Nederlandse moeder doet boodschappen bij de supermarkt en hoort een koppel in Maastrichts plat zeggen 'snel weg hier, want daar loopt een tikkende tijdbom!' Na doorvragen en bespreken is het publiek het na acht minuten eens dat hier een dilemma speelt dat je zou kunnen verwoorden als het moeten kiezen tussen vergoelijken of confronteren.

De betreffende moeder koos voor het laatste en sprak het koppel aan in even plat Maastrichts, uitleggend dat ze wel moslima is, maar geen tikkende tijdbom. Er ontstond een gesprek. Bovendien werd stilgestaan bij de vraag hoe de moeder gereageerd zou hebben als haar kinderen erbij waren geweest of hoe ze thuis met haar kinderen over deze situatie zou hebben kunnen praten. Advies van de moeder: 'Grijp zo'n situatie aan om de wereld een beetje beter te maken.'⁵

De methodiek

Er vonden nog enkele groepsgesprekken plaats volgens het principe van de snelkookpan. Het 'model' dat daarbij ontstond is als volgt te omschrijven.⁶

1. Een moeder brengt een situatie in met een opvoedkundige relevantie.
2. De gespreksleider gaat samen met het publiek op zoek naar het onderliggende dilemma.
3. Aanvullend gaat de groep op zoek naar een onderliggend thema. Bekend voorbeeld is het verschil tussen het geven van een hand (een norm en een specifieke vorm) en het begroeten van de ander en daarmee erkennen als mens (een waarde).
4. Hoe komen we tot een oplossing die recht doet aan mijn eigen waarden en die van de ander?
5. Maak een afweging die goed voelt, en handel.
6. Leer van je reactie. Grijp dilemma's aan als kansen om weerbaarder te worden.

Hoewel bovenstaande (en dan met name de laatste drie stappen) nog vooral uitgaan van het individuele, leren we uit onze observaties dat de groepsdynamiek evenzo belangrijk is voor de weerbaarheid en verbinding van de aanwezigen.

De (soms kwetsbare) gesprekken leidden tot een gemeenschapsgevoel, met het Weerbare midden als de gemeenschappelijke deler. Daarom is 'methode' of 'methodiek' in deze fase misschien een te groot en vastomlijnd begrip, om recht te doen aan de eigen dynamiek van de groepsbijeenkomsten die steeds weer anders kunnen verlopen. Er is geen eenduidig goed of fout.

Er is alleen de eindeloze zoektocht naar gedeelde waarden en een groeiende persoonlijke handelingsbekwaamheid in het omgaan met situaties en dilemma's door te putten uit verschillende ervaringen en perspectieven. Om de sfeer en de insteek van de bijeenkomsten te duiden, citeerde een deelnemer de Perzische dichter Rumi: 'Voorbij goed en fout ligt een tuin; daar ontmoeten wij elkaar.'

In dat licht klonk soms de vraag: 'Zijn we nog in de tuin?' Zonder heel concreet te kunnen zeggen wát die tuin is, ontstond er toch een gedeeld en gewaardeerd gevoel voor. Juist ook de tuin van het weerbare midden is een oneindige reis van zaaien en oogsten.

5 Om een beeld te geven: benamingen van andere dilemma's waren het discriminatiedilemma, het vooroordeldilemma, het identiteitsdilemma en het strafdilemma. Van enkele dilemma's werd een poster gemaakt die tijdens bijeenkomsten diende als inspiratieplaat. De poster werd ook gepubliceerd als middenpagina in het blad Iedereen doet ertoe van de Maastrichtse welzijnsorganisatie Trajekt (jaargang 26, juli 2018).

6 Dit is geen blauwdruk voor een methodiek, eerder een per definitie voorlopige leidraad die ontstond uit de aangedragen situaties. Juist ook de gesprekken zelf zijn situationeel en afhankelijk van de aanwezige personen.

Zonder in de valkuilen van instrumentalisering en rationalisering te vallen en met respect voor het weerbare midden als een bron die je niet moet droogleggen en waarvan de impact niet zozeer zit in de dialoog, maar in de ontmoeting en de levende ervaring.

De rol van de gespreksleider

De aanpak stelt bijzondere eisen aan de gespreksleider die zich dienstbaar en luisterend moet opstellen en tegelijk richting geeft en soms streng moet zijn; steeds vanuit het inzicht dat groepsgesprekken vanuit het weerbare midden niet zozeer dialogen (oppositie) zijn, maar open ontmoetingen die hun dynamiek ontleen aan een luisterende houding, waarin men tegelijk praktisch spijkers met koppen weet te slaan.

De gespreksleider spiegelt, pendelt tussen verstand en emotie (en wederzijdse aanvulling van beide), en heeft een antenne voor dingen die de groep verder kunnen brengen. Hij of zij is 'thuis' in verschillende talen (denk aan straattaal, thuistaal en schooltaal) en leefomgevingen (vgl. bijvoorbeeld Hoe de straat de school binnendringt van Iliass El Hadioui, 2011). Welke dilemma's horen we? Wat is hier het onderliggende dilemma? Zou jij het lef hebben om hierover het gesprek aan te gaan? Zo nee, wat adviseer je dan? Zo ja, wat is je doel? De aanpak zelf gaat uit van dilemma's. De gespreksleider is een gids door een vaak onwennig landschap van situaties, waarden, conflicten en kansen. De aanpak van de snelkookpan lijkt op het eerste gezicht misschien geforceerd, maar geeft structuur en soms ook aanleiding tot humor ('Nog één minuut om tot een onderliggende waarde te komen! Wie?'). Belangrijk is ook dat de snelkookpan voorkomt dat gevoelens buiten spel worden gezet en deelnemers zaken teveel rationaliseren.

Doorontwikkeling

In 2019 en 2020 werd de aanpak van de snelkookpan beproefd met andere groepen, zoals politie, studenten, bouwwerkers, ambtenaren en volwassenen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Gaandeweg trad de gespreksleider daarbij op de achtergrond en liet hij de 'lead' zoveel mogelijk bij enkele aanwezige moeders die eerder tot het publiek hadden behoord.

De 'methode' van het weerbare midden leek daarmee in een nieuwe fase te komen. Het bestond niet meer uit het volgens het beschreven stramien toewerken naar een onderzoek van dilemma's, situaties, waarden en handelingsrepertoire. Het weerbare midden was een mindset geworden voor een open gesprek over opvoeden in een pluriforme samenleving en in de context van polarisatie. Tijdens deze bijeenkomsten met o.a. professionals in samenzijn met moeders die ervaring hadden met het weerbare midden, werd aan het begin verteld over de afgelegde weg; daarna was het gesprek open en deed de methode haar werk.

Een nieuwe ontwikkeling deed zich voor. Aan deze nieuwe stap lag een klein meningsverschil ten grondslag. De gespreksleider wilde aanvankelijk vasthouden aan het genoemde model zoals het zich had uitgekristalliseerd. De deelnemende moeders hadden steeds meer het gevoel dat ze een kunstje moesten doen. Het wij-zij denken kwam als het ware via de achterdeur weer terug. De kritiek op de polariserende kant van veel anti-polarisatie-initiatieven waaruit het weerbare midden was ontstaan, raakte zo ook het weerbare midden zelf. Uit de open gesprekken die volgden kwamen prompt veel mooie en verrassende inzichten; wederzijds begrip groeide en de waarde van zulke bijeenkomsten werd steeds opnieuw uitgesproken. Ook het benoemen van de groeiende weerstand bij de moeders tegen de gespreksbijeenkomsten bleek zeer waardevol en onderstreepte zowel de kwetsbaarheid als de kracht van de benadering.

Balans

Waar staan we nu? Door de coronapandemie stopten de bijeenkomsten. Inmiddels wordt in Maastricht gewerkt aan een netwerk van sleutelpersonen. Daarmee wordt, in een veranderde vorm, een oorspronkelijke ambitie uit 2016 opgepakt (namelijk het vormen van een netwerk van betrokken burgers die zich willen inzetten voor een weerbare samenleving). Daarbij is uitgesproken dat de mindset van het weerbare midden ook de onderlegger zal zijn van de inrichting van en samenwerking binnen het netwerk van sleutelpersonen. Dat netwerk bestaat intussen uit circa vijftig professionals en burgers die zich vanuit goed burgerschap inzetten om negatieve polarisatie en maatschappelijke spanningen tegen te gaan. Het vertellen van het verhaal van het weerbare midden, en met name de vaak onvoldoende onderkende polariserende werking van goede bedoelingen, wordt daarbij als zeer waardevol ervaren.

Voor het netwerk sleutelpersonen in wording geldt wat ook voor het weerbare midden geldt, namelijk dat er niet één waarheid is, maar wel een gedeelde tuin van waarden die we samen steeds opnieuw moeten ontdekken en waar moeten maken; een kans die altijd en overal in meer of mindere mate aanwezig is. In de woorden van een deelnemer aan het eerste groepsgesprek in 2018: 'De tuin is overal!'

Filosofische doorkijk

De aanpak van het weerbare midden roept vele associaties uit de filosofie, sociologie en psychologie op. Het meest tot de verbeelding spreekt misschien de vergelijking met de hermeneutiek van Gadamer. Ook hier gaat het om een spiegelende cirkelbeweging van bevragen, antwoorden en dieper bevragen die in beginsel nooit eindigt, maar bij de betrokkenen wel een steeds vaster besef van waarden plant dat helpt om tot een groter handelingsrepertoire en een groter zelfbewustzijn en zelfverzekerdheid te komen. Hermeneutiek is vroedvrouwenkunst (zoals Socrates in een van Plato's dialogen stelt). Ook de ervaring en betekenis van het weerbare midden moet steeds opnieuw en in steeds weer nieuwe vormen geboren worden.

Praktische doorkijk

Het weerbare midden is op vele manieren in praktijk te brengen. In dit artikel beschreven we drie benaderingen: 1) als rode draad van een narratief voor het project Weerbaar opvoeden in Maastricht; 2) als vloeiende methodiek voor groepsgesprekken over opvoedkundige dilemma's; en 3) als mindset voor open gesprekken met alle mogelijke deelnemers. Onze beschrijving en duiding laat zien dat de Maastrichtse methodiek die is ontstaan uit de mindset van 'Het weerbare midden' een veelbelovend karakter heeft, die in potentie kan uitgroeien tot een erkende interventie voor hulp bij opgroeien en opvoeden in de context van de pluriforme samenleving en polarisatie. De praktische toepassing van het weerbare midden om 'voorbij het stille midden' weerbaarheid onder opvoeders en professionals te bevorderen roept bij betrokkenen veel enthousiasme op. Tegelijkertijd staat de uitwerking van de methodiek en het theoretische raamwerk erachter nog in de kinderschoenen. We geven hier enkele invalshoeken en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek en/of implementatie:

1. De overgang van het stille naar het weerbare midden werd tot dusver nog als vanzelfsprekend beschouwd. De sessies werden gezien als een manier om van het stille naar het weerbare midden te komen en daarin handelingsbekwaam te worden. Echter, met deze verkenning constateren we dat aan die actieve handelingsbekwaamheid nog iets vooraf gaat. De transitie van het stille naar het weerbare midden is niet zozeer een schakelaar die wordt omgedraaid of een licht dat ineens gaat branden. Eerder lijkt sprake van een overgang die zich op allerlei manieren kan uiten, en

waarin passieve en actieve gradaties zijn te herkennen. Aan de handelingsbekwaamheid gaat een mindset vooraf (die zich ook daarna blijft ontwikkelen), en deze mindset is wellicht nog wezenlijker en fundamenteeler voor het weerbare midden dan de eventuele actie die erop volgt. We hebben vaak de neiging om meteen in acties en handelingen te denken. Maar het tussengebied heeft een eigen waarde die niet te onderschatten is. Verdieping hiervan zal het weerbare midden sterker maken en gericht kunnen helpen om uit de stilte te treden richting het 'passieve' of actieve weerbare midden; met dien verstande dat 'passief' ook zeer actief geladen kan zijn (met ervaringen, groeiende tolerantie, wederzijds begrip, groeiend narratief vermogen, etc.). Dit 'transitionele veld' tussen het stille en het weerbare midden verdient nadere aandacht.

2. De mindset van het weerbare midden is te karakteriseren als het ontstaan van een 'sense of community' of gemeenschapszin die onder andere bestaat uit een groeiend besef van meervoudige identiteiten en multiperspectivisme. Een mens heeft vele hoedanigheden die op hun beurt evenzovele vensters (perspectieven) op de wereld bieden. Het ontstaan van de mindset – ofwel het groeien van het weerbare midden uit het stille midden – verdient nader onderzoek.
3. Dat onderzoek zou om te beginnen kunnen plaatsvinden door tijdens sessies het proces even 'stil te zetten' en te reflecteren op wat er gebeurt. Dat kan ook in samenspraak met deelnemers, en het kan onderdeel zijn van het groepsproces. Ook interviews met deelnemers kunnen helpen om de impliciete processen expliciet te maken. Hieruit kan het beeld ontstaan van een 'schuifmaat' tussen het stille en het weerbare midden; een instrument om gevoel bij of grip te krijgen op het 'transitionele veld' waarin de sessies zich beweegt. Waar zitten we? Hoe stil zijn we nog? Hoe weerbaar zijn we? Zijn er schakeringen tussen stil en weerbaar? Waar blijkt dat uit? Uit voornemens tot actie? Of juist ook uit de mindset die ontstaat: de mentale ruimte als mogelijksvoorwaarde voor een actief weerbaar midden.
4. Ook de aanleidingen, triggers en weerstanden in het transitionele veld tussen het stille en het weerbare midden verdienen onderzoek. Wat gebeurt er precies? Welke rol speelt de moderator en wat zou hij/zij nog meer kunnen bereiken? Waar moet hij oog voor hebben? Waar liggen kansen en bedreigingen? Verlopen de processen via een impliciete orde of model? De sessies weerbare midden draaien tot dusver vooral om het inbrengen van dilemma's rondom opvoedingsvraagstukken. Stelling: alleen al de ervaring dát persoonlijke verhalen worden gedeeld en besproken draagt bij aan het ontstaan van de mindset. Mensen hebben tijd voor elkaar, en in die tijd kan een gedeeld narratief ontstaan.
5. Dit laatste wekt de terechte verwachting dat het 'transitionele veld' niet uniek is voor de overgang van het stille naar het weerbare midden, maar in verschillende verschijningsvormen in verschillende situaties kan bestaan (denk aan onderhandelingstechniek, conflictbeheersing, gesprekstechniek, (groeps)formatie). Het geschetste vervolgonderzoek kan dan ook het domein van het weerbare midden overstijgen en inzichten opleveren die op andere vlakken van belang zijn. Ook hier geldt: de tuin is overal!

Tot slot

Graag besluiten we met de overweging dat het weerbare midden in een polariserende samenleving kan werken als een kompas dat de weg kan wijzen naar verschillende vertalingen en opvoedkundige toepassingen. Alleen al de vraag 'Zijn wij nog in de tuin?' kan helpen om kwesties te benoemen, te signaleren, de temperatuur van de stad of een situatie op te nemen, en te de-escaleren. De tuin is inderdaad overal. Maar om daar respectvol de vruchten van te kunnen plukken, is van tijd tot tijd een pas op de plaats en het raadplegen van de individuele en collectieve kompassen gewenst.

Literatuur

Day M. & Badou, M. (2019). *Geboren en getogen. Onderzoek naar de identiteitsbeleving en gevoelens van binding van jongeren met een migratieachtergrond*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Uitgeverij Gennep B.V.

Hamdi, A., Day, M., Jansma, A., Pels, T. & Distelbrink, M. (2018). *Ouders ondersteunen bij weerbaar opvoeden. Actieonderzoek vijf pilots*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Pettigrew, T. F. & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783.

Ricoeur, P. (1983). *Time and Narrative*. University of Chicago Press.

Taouanza, I., Felten, H. & Keuzenkamp, S. (2016). *Werkt het aangaan van een dialoog? Onderzoek naar de effectiviteit van dialoogbijeenkomsten tegen vooroordelen en stereotypingen*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

COLOFON

Opdrachtgever
Auteurs

Gemeente Maastricht

Drs. G. Derix

M. Day, MSc

Foto omslag
Uitgave

123rf Kubko

Verwey-Jonker Instituut

Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 07 99

E secr@verwey-jonker.nl

I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-118-2

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, september 2021.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.